

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญา
ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนวัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
The Develop Learning Process of Elderly to Teacher Wisdom on
Local Culture of Watjomsawon Community, Muang District,
Phrae Province

มนัส จันทร์พวง, วียะณี ดังก้อง, ปาริฉัตร กุลเกลี้ยง,
สุภาพร ธนะขว้าง, ณัฐกมล บัวบาน และ เอกภพ นิลพัฒน์^๑
Manat Junpong, wiyanee Doungkorng, Parrichat Kulkiang
Supaporn Thanakhong, Natthakamol Bouban and Ekpob Nilpath

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนวัดจอมสวรรค์ ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ ๓) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ ๔) เพื่อศึกษาผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผู้สูงอายุไปสู่การเป็นการเป็นครูภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๓๑ สูงกว่าเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ในระดับร้อยละ ๘๐

คำสำคัญ: การพัฒนา, การเรียนรู้, ผู้สูงอายุ, ครูภูมิปัญญา, วัฒนธรรมท้องถิ่น

^๑ วิทยาลัยชุมชนแพร่

Abstract

The objectives this research were 1) to study the basic data of Watjomkhoun community, 2) to develop learning process of elderly to teacher wisdom on local culture of Watjomkhoun community, 3) to study the result of activity development learning process of elderly to teacher wisdom on local culture of Watjomkhoun community and 4) to study the affecting both direction and indirection of learning process of elderly to teacher wisdom on local culture of Watjomkhoun community. It was found that learning process of elderly to teacher wisdom on local culture of Watjomkhoun community can develop elderly to good characteristic. It was at good level 82.31 percentage which was higher the conscription at 80.

Keywords: Development, Learning, Elderly, Teacher Wisdom, Local Culture

บทนำ

อนาคตอันใกล้นี้สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ปัจจุบันความก้าวหน้าด้านการแพทย์และสาธารณสุข ส่งผลให้จำนวนและสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยสัดส่วนประชากรสูงอายุ โลกมีประชากรผู้สูงอายุ ที่มีอายุเกิน ๖๕ ปี ขึ้นไป ร้อยละ ๗ โดยพบว่า ในปี ๒๕๕๕ โลกมีประชากรทั้งหมด ๗,๐๕๘ ล้านคน มีประชากรผู้สูงอายุ ที่อายุ ๖๕ ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๘ หรือ ๕๖๕ ล้านคน ในขณะที่ประชากรของประเทศไทย แยกที่สุดในอาเซียนคือ มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไป คิดเป็น ร้อยละ ๘.๔ หรือ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๙ จากความก้าวหน้าด้านการแพทย์และการสาธารณสุขในประเทศไทย ทำให้ อัตราการเกิดลดน้อยลง ประชากรมีอายุยืนยาวมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ประชากรไทย หยดโต มีแต่จะแก่ลงทุกวัน มีการคาดการณ์ว่า อีก ๒๐ ปี ข้างหน้า ประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด ซึ่งหมายถึง มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ ๖๕ ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒๐ หรืออาจกล่าวได้ว่า ในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๖๔ ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ต่อจากนั้นอีกเพียงสิบปี ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด Super-Aged Society) จากสถานการณ์ดังกล่าว อันทำให้ผู้สูงอายุและผู้เตรียมสู่วัยสูงอายุมีแนวโน้มเจ็บป่วยมากและเร็วขึ้น

อิทธิพลจากกระแสทุนนิยมที่เน้นการพัฒนาแบบก้าวกระโดด ละเอียดวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญา ดั้งเดิมรับกระแสความเชื่อการปฏิบัติจากโลกตะวันตกโดยขาดการกลั่นกรองได้สร้างปัญหาอย่างต่อเนื่อง สังคม ที่เจริญขึ้นโดยวัดจากการมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ทันสมัยแต่ปัญหาต่างๆ กลับเพิ่มขึ้น จึงทำให้นานาประเทศเกิดความสนใจในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเปิดโอกาสให้ผู้ทรงภูมิปัญญามี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษายิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒) ซึ่งในส่วนของประเทศไทยภูมิปัญญาไทยถือว่าเป็นความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนตามที่ชนชาวไทยได้สั่งสมประสบการณ์เอาไว้เป็นแบบ แผนและมีกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ อีกทั้งยังพัฒนาจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวคิดเพื่อนำไปใช้ในการ แก้ไขปัญหาของการดำรงชีวิตและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคสมัยของ สังคมไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๑) บุคคลที่เป็นฟันเฟืองสำคัญในการพัฒนาดังกล่าวก็คือ “ครูภูมิปัญญาไทย” ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด องค์ความรู้ไทยทั้ง ๙ ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ ในการนำเอาภูมิปัญญาไทยมาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศโดยการเอาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและการพัฒนาองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยที่ให้การเรียนรู้ แก่ประชาชนในท้องถิ่น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๑) นอกจากนี้ครูภูมิปัญญาไทยยังเป็นบุคคล ที่มีลักษณะใฝ่รู้ รักดี ทำดีและช่วยแก้ปัญหา ซึ่งความสามารถในการได้มาขององค์ความรู้ภูมิปัญญานั้นเกิดจากการคิดสร้างสรรค์ได้เอง สืบทอดจากบรรพบุรุษ เรียนรู้จากผู้รู้และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้องค์ความรู้ ที่นำไปสู่การพัฒนาเลือกสรรและปรับปรุง โดยองค์ความรู้ที่ได้นี้จะนำไปใช้ปฏิบัติซึ่งส่งผลให้ได้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะนั่นเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๑)

ดังนั้นการพัฒนาตนเองของครูภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นผู้สูงอายุของท้องถิ่น ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาความรู้ด้านต่าง ๆ อันเนื่องมาจากท่านเหล่านั้น มีการคิดและทำอย่างบูรณาการ มีจิตสาธารณะ ศรัทธาในการเรียนรู้ การพึ่งตนเอง คุณธรรมนำชีวิต มีภาวะผู้นำและมีความมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จนอกจากนี้จะต้องเป็นผู้มีจิตใจดี มุ่งจะทำประโยชน์เพื่อชุมชน ร่วมกันให้มีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี โดยสอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมชุมชน มีความรักและเชื่อมั่นในการเรียนรู้ มุ่งแสวงหาทั้งจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในวิถีชีวิตเพื่อให้ เกิดการพัฒนาตนเอง มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครูภูมิ ปัญญาไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๑) ครูภูมิปัญญาไทยเป็นพลังสำคัญในการจัดการความรู้ ที่เกิดจากการกระทำจริงแล้วนำไปสู่ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์มวลประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ถ่องแท้ ชัดเจนใน ประเด็นต่าง ๆ แล้วเกิดการคิดรวบยอดเกิดความรู้หรือเกิดข้อสรุปและการจัดการความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย นั้นสามารถเป็นแนวคิดสู่การปฏิบัติในสถานการณ์จริง ในชุมชนได้ อีกทั้งองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยยัง สามารถนำความรู้ไปพัฒนาการศึกษาได้ โดยให้เกิดในชุมชนได้ทั้ง ๓ รูปแบบไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยประการสำคัญกระบวนการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยยังมี ความสำคัญ

ต่อกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๑)

ชุมชนวัดจอมสวรรค์ เป็นชุมชนใจกลางเมืองของอำเภอเมืองแพร่ มีจำนวนครัวเรือน ๒๐๐กว่าครัวเรือน โดยประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตของสังคมเมือง ซึ่งมีวัดจอมสวรรค์ เป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองแพร่ สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นวัดที่เก่าแก่ ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร ตั้งปี ๒๕๒๓ มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวของจังหวัดแพร่ ที่โบสถ์ กุฏิ ศาลาการเปรียญ ในหลังเดียวกัน สร้างจากไม้สักทั้งหลัง เป็นวัดศิลปะพม่า แบบไทยใหญ่ มีความสวยงามของเพดานที่ประดับตกแต่งด้วยกระจกจากประเทศพม่าอย่างวิจิตรสวยงาม แบบพม่า มีฉลุไม้สักตกแต่ง มีโบราณวัตถุหลากหลาย เช่น หลวงพ่อสานพระที่สานด้วยไม้ไผ่ ปืนคาบศิลา คัมภีร์งาช้าง ฯลฯ ซึ่งปัจจุบันมีกลุ่มผู้สูงอายุ คือ กลุ่ม “พื้นฮีด ตวยฮอย วัดจอมสวรรค์” เข้ามาร่วมทำกิจกรรมเป็นอาสาสมัครในการดูแลรักษา วัดจอมสวรรค์ และได้ทำกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้าพื้นเมือง การประดิษฐ์ตุ๊ก โคมแขวน เครื่องแขวน การทำบายศรี รวมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวประวัติของวัดจอมสวรรค์ให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันวัดจอมสวรรค์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ มีนักท่องเที่ยวเข้าศึกษาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมความเป็นมาของชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุและชุมชน มีความต้องการให้เยาวชนและผู้ที่มีความสนใจ ได้เข้ามาเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น และผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสืบทอดไป โดยกลุ่มผู้สูงอายุได้ประสบปัญหาการขาดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การเป็นครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เป็นบุคคลสำคัญในการเป็นแบบอย่าง และเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถกลายเป็นชุมชนที่เกิดการเรียนรู้ ตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ผลจากการการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังกล่าวจะนำไปสู่กระบวนการจัดการความรู้ของครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนวัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สามารถปรับตัวเข้ากับ

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ ตลอดจนเป็น การสร้างขวัญ กำลังใจให้แก่ ผู้สูงอายุในชุมชนผู้สืบทอดมรดกทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน ใน การทำหน้าที่ในการสืบสานภูมิ ปัญญาด้านวัฒนธรรมต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มี ๖ ขั้นตอน
ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน base line ศักยภาพชุมชนค้นหา กลุ่มเป้าหมาย ศึกษาแนวคิด เอกสาร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผู้สูงอายุ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็น การเป็น ครูภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ ๓ ประเมินกิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ตรวจสอบความ เหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ ๔ การปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมที่พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
ขั้นตอนที่ ๕ นำไปทดลองใช้และการประเมินการเปลี่ยนแปลงและศักยภาพในการ พัฒนากระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ ๖ ประเมินศึกษาผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นตามความ ต้องการหรือไม่ และมีผลต่อความเป็นอยู่ทางสังคม เศรษฐกิจของผู้สูงอายุ จากกระบวนการเรียนรู้ของ ผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครู ภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์

สถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล วัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้สูงอายุของชุมชนวัดจอมสวรรค์

กลุ่มตัวอย่างทดลอง คือ ผู้สูงอายุที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมการเป็นครูภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ จำนวน ๑๔ คน (แบบเจาะจง เป็นกลุ่มพื้นที่ ดวยฮอย วัดจอมสวรรค์ แกนนนำผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครในการเป็นดูแลวัดจอมสวรรค์)

โดยตั้งเป้าหมายที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมให้กับเยาวชนและผู้สนใจ จำนวน ๒๕ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ไปส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุ ดังนี้

ด้านการสร้างหาความรู้ ครูภูมิปัญญามีความจำเป็นที่ต้องสร้างความรู้ใหม่ ๆ ที่ต้องเกิดจากความชำนาญในสิ่งที่ทำ เมื่อทำไปเรื่อย ๆ แล้วก็เกิดความชำนาญในงานนั้น แล้วผสมผสานกับความรู้อื่น ๆ ประสบการณ์

ด้านการถ่ายทอดความรู้ ครูภูมิปัญญาจำเป็นต้องถ่ายทอดจากการได้เข้าไปสัมผัส เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในภูมิปัญญา หรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อม ต่าง ๆ ในชุมชนที่ถือเป็นต้นกำเนิดของภูมิปัญญา

ด้านการมีจิตอาสาแบ่งปัน เผยแพร่ความรู้ ครูภูมิปัญญาจำเป็นต้องมีจิตอาสา ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นภายในหรือภายนอกของชุมชนอื่น การสนับสนุนให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้การเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อไม่ภูมิปัญญา ในท้องถิ่นเกิดการสูญหาย

ขอบเขตเนื้อหาด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ได้นำมาจัดกระบวนการให้ผู้สูงอายุ ได้เป็นครูภูมิปัญญาในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้กับเยาวชนของชุมชนและผู้สนใจ มีจำนวน ๓ กลุ่มเนื้อหา ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ การถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยการเป็นครูภูมิปัญญาผู้ฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อยวัดจอมสวรรค์ และ อาสาสมัครอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลุ่มที่ ๒ ศิลปหัตถกรรม โดยการเป็นครูภูมิปัญญา งานประดิษฐ์ของชุมชน คือ ตุ๊กตาคอมแขวน เครื่องแขวน การทอผ้า การทำบายศรี

กลุ่มที่ ๓ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยการเป็นครูภูมิปัญญา สอนการเล่นดนตรีพื้นบ้าน และการฟ้อนกลองอืด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการดำเนินงานวิจัยการเก็บข้อมูล Shadow Study การร่วมสังเกตการณ์ปฏิบัติหน้าที่ การถ่ายถอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนวัดจอมสวรรค์ โดยผู้สังเกตการณ์ ต้องตามติดทำกิจกรรมของผู้สูงอายุที่เป็นครุภูมิปัญญา และสังเกตพฤติกรรมของเขาอย่างละเอียด (โดยไม่มีคำถามใดๆ) ข้อดีคือ เราจะได้รับรู้พฤติกรรมจริงของของผู้สูงอายุที่เป็นครุภูมิปัญญา ณ เวลาจริง ในสถานที่จริง

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ใช้ค่าสถิติพื้นฐาน และการเปรียบเทียบค่าความแตกต่างก่อนและหลัง

ผลการวิจัย

๑. คณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ชุมชนวัดจอมสวรรค์ ศึกษาข้อมูลบริบทของพื้นที่ (Base line) ด้วยกระบวนการวิจัยชุมชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล จากกลุ่มผู้รู้ KI (Key Informants) ซึ่งได้ข้อมูลบริบทของชุมชนเทศบาลตำบลเด่นชัย ด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสารสนเทศการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย/ชุมชน สารสนเทศข้อมูล กลุ่มเป้าหมาย (profile ของกลุ่มเป้าหมาย) โดยมีผลรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

๑.๑ ชุมชนวัดจอมสวรรค์ เป็นชุมชนใจกลางเมือง ของอำเภอเมืองแพร่ มีจำนวนครัวเรือน ๒๐๐ กว่าครัวเรือน โดยประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตของสังคมเมือง ซึ่งมีวัดจอมสวรรค์ เป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองแพร่ สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นวัดที่เก่าแก่ โดยขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร ตั้งปี ๒๕๓๒ มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวของจังหวัดแพร่ ที่โบสถ์ กุฏิ ศาลาการเปรียญ ในหลังเดียวกัน สร้างจากไม้สักทั้งหลัง เป็นวัดศิลปะพม่า แบบไทยใหญ่ มีความสวยงามของเพดานที่ประดับตกแต่งด้วยกระจกจากประเทศพม่าอย่างวิจิตรสวยงาม แบบพม่า มีฉลุไม้สัก ตกแต่ง มีโบราณวัตถุหลากหลาย เช่น หลวงพ่อसानพระที่สานด้วยไม้ไผ่ ปืนคาบศิลา คัมภีร์ งาช้าง ชุมชนมีความต้องการที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่กำลังทรุดโทรม และขาดการดูแลเอาใจใส่ซึ่งสามารถที่จะนำมารดกโบราณสถาน โบราณวัตถุ ปัจจุบันได้ทรุดโทรม และขาดการดูแล

๑.๒ การศึกษาข้อมูลของชุมชน พบว่า มีกลุ่มจิตอาสา “กลุ่มพื้ฮีด ดวยฮอย วัดจอมสวรรค์” โดยส่วนใหญ่เป็นสูงอายุ มีจำนวน ๑๔ คน เป็นจิตอาสาเข้ามาดูแลและส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจอมสวรรค์ ในประเพณีสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา รวมทั้งเข้ามาดูแลทำความสะอาด ให้บริการนักท่องเที่ยวให้ข้อมูล นำเที่ยวภายในวัดจอมสวรรค์ ซึ่งสมาชิกของกลุ่ม “กลุ่มพื้ฮีด ดวยฮอย วัดจอมสวรรค์” เป็นผู้สูงอายุ มีความต้องการให้เยาวชนในชุมชน ได้เข้ามาสืบทอด เรียนรู้ อนุรักษ์ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

๑.๓ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มีดังนี้ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การทอผ้า หม่มพระธาตุ การประดิษฐ์ตุ๊ก โคมแขวน การทำบายศรี การจัดดอกไม้ และการแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ การฟ้อนกองฮีด การเล่นดนตรีพื้นบ้านล้านนา

๒. จากการเก็บข้อมูล ด้วยรูปแบบ Shadow Study การร่วมสังเกตการปฏิบัติหน้าที การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนวัดจอมสวรรค์ ผู้สูงอายุมีความสามารถในการเป็นครูภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมโดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ๑) ด้านการสร้างความรู้ ๒) ด้านการถ่ายทอดความรู้ ๓) ด้านการมีจิตอาสาแบ่งปัน เผยแพร่ความรู้ ในการจัดกิจกรรมชุดการเรียนรู้ ทั้ง ๓ ชุดกิจกรรม การถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน ศิลปหัตถกรรม ดนตรีและนาฏศิลป์ ในภาพรวมอยู่ในระดับร้อยละ ๘๒.๓๑ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ที่ระดับร้อยละ ๘๐ และความรู้สึกรู้สึกคุณค่าต่อตนเองของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากที่สุด

๓. เยาวชนผู้เข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีผลการเรียนรู้ในภาพรวม คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๙๑ ทุกกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าระดับร้อยละ ๗๐ ที่ได้กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ การถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน คิดร้อยละ ๗๔.๘๕ รองลงมา คือ ศิลปหัตถกรรม คิดร้อยละ ๗๔.๔๒ และ ดนตรี และนาฏศิลป์ คิดร้อยละ ๗๒.๔๕

รูปภาพ การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้สูงอายุของชุมชนวัดจอมสวรรค์ ให้กับ
เยาวชน

๔. ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นจากกระเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็น
ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ ความเป็นอยู่ทางสังคม
และ เศรษฐกิจของผู้สูงอายุ หรือชุมชนในระดับที่ดี

๔.๑ เกิดการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ชีวิต
การจัดการแหล่งเรียนรู้ และการถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่หลากหลายในชุมชน โดยให้ผู้สูงอายุที่
เป็นปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน
เกิดความใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย เด็กและเยาวชนได้
เล็งเห็นคุณค่า ความสำคัญและการเป็นบุคคลผู้ทรงความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุในชุมชน
และท้องถิ่น

๔.๒ การอนุรักษ์ สืบสานและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะ จารีต
ประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นล้านนา จากภูมิปัญญาชาวบ้านให้แก่
ลูกหลาน

๔.๓ ผู้สูงอายุในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ตระหนักในคุณค่าแห่งตน ที่ได้ก/เยาวยชน ลูกหลาน ยังให้ความสำคัญ เคารพนับถือ ช่วยลดปัญญาความซึมเศร้าและว้าเหวในผู้สูงอายุ

๔.๔ การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเด็กเยาวยชนและผู้สูงอายุที่ทรงความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย

การสรุปผลและอภิปราย

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนวัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีประเด็นที่สมควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

ประการที่ ๑ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนากระบวนการการเรียนรู้ทุกคนสามารถเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมไปสู่การเป็นครูภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนวัดจอมสวรรค์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และโดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ๑) ด้านการสร้างความรู้ ๒) ด้านการถ่ายทอดความรู้ ๓) ด้านการมีจิตอาสาแบ่งปัน เผยแพร่ความรู้ ผ่านร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป สามารถอภิปรายผลได้ว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มีแรงจูงใจในการเข้ากิจกรรมเป็นอย่างมาก ให้ความร่วมมือที่จะปฏิบัติกิจกรรมจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวยชน โดยเนื้อหาเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ภายในชุมชนเป็นสิ่งใกล้ตัว อยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีของแมคคัลสกี (McClusky, ๑๙๗๕) กล่าวคือการส่งเสริมการศึกษาเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุเป็นแนวความคิดแก้ไขปัญหที่ยั่งยืน การศึกษาจะเป็นเครื่องช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถที่จะปรับตัวได้และดำรงชีวิตที่ดีในสังคม แมคคัลสกีได้กล่าวไว้ว่าความต้องการการศึกษาของผู้สูงอายุประกอบไปด้วยความต้องการการศึกษาที่สำคัญ ๕ ด้านดังนี้ (๑) ความต้องการความรู้พื้นฐานในการปรับตัว (๒) ความต้องการการแสดงออก (๓) ความต้องการที่จะให้และถ่ายทอดแก่ผู้อื่น (๔) ความต้องการควบคุมสถานการณ์ (๕) ความต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้นและไม่มีจุดมุ่งหมายแต่เพียงอย่างเดียว

ประการที่ ๒ เด็กและเยาวยชนที่เข้าร่วมกิจกรรมหลัง ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สูงอายุ มีผลการเรียนรู้ทุกกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่าระดับร้อยละ ๗๐ ที่ได้กำหนดไว้ สามารถอภิปรายผลได้ว่า เด็กและเยาวยชน ได้รับการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้และ

ประสบการณ์ชีวิต เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการถ่ายทอดของผู้สูงอายุ โดยได้มาเรียนรู้แหล่งเรียนรู้สถานที่จริง ได้ประสบการณ์ตรงจากสื่อที่หลากหลาย โดยผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างกันช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย เด็กและเยาวชนได้เล็งเห็นคุณค่า ความสำคัญและการเป็นบุคคลผู้ทรงความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุในชุมชนและท้องถิ่น

ประการที่ ๓ ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นจากกระบวนเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นครุภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนวัดจอมสวรรค์ ความเป็นอยู่ทางสังคม และ เศรษฐกิจของผู้สูงอายุ หรือชุมชนในระดับที่ดี สามารถอภิปรายผลได้ว่า ผลจากการวิจัยในลักษณะการจัดกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดการอนุรักษ์ สืบสานและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะ จารีตประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นล้านนา จากภูมิปัญญาชาวบ้านให้แก่ลูกหลาน เด็กและเยาวชนมีเวทีในการทำกิจกรรมร่วมกัน มีแหล่งเรียนรู้ศึกษาค้นคว้า มีทักษะและประสบการณ์ในการ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง โดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาให้ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในปัจจุบันเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ซึ่งบรรพชนของเราได้พัฒนา สัมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ให้เป็นสมบัติของชาติ ซึ่งควรค่าแก่ความ ภาคภูมิใจ ได้มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรองรับสนับสนุน เพื่อให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งในทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ตระหนักในคุณค่าแห่งตน ที่เด็ก/เยาวชน ลูกหลาน ยังให้ความสำคัญ เคารพนับถือ ช่วยลดปัญหาความซึมเศร้าและว้าเหวในผู้สูงอายุ ลดช่องว่างระหว่างวัยเด็ก/เยาวชนและผู้สูงอายุโดยการทำกิจกรรมร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. การขยายผลการดำเนินพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุไปสู่การเป็นการเป็น
ครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น การเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ให้กับ
ชุมชนอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้

๒. ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ที่ไม่ใช่กลุ่มผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมบทบาทในการ
ดำเนินกิจกรรมสืบสานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

๓. จัดกิจกรรมการยกย่องเชิดชูผู้สูงอายุที่มีจิตอาสา มาดำเนินงานกิจกรรมของชุมชน
ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมด้านการเสียสละเพื่อ
ประโยชน์ของส่วนรวมในการดำเนินงานกิจกรรมเพื่อชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำวิจัยเพื่อพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน เพื่อการอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและสร้างความยั่งยืนในการจัดกิจกรรมในรุ่น ต่อไป

๒. การทำวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยต้องศึกษาข้อมูลอย่าง
ละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ เพื่อไม่เกิดการคลาดเคลื่อนของข้อมูลและใช้
ความระมัดระวังในการไม่ไปทำลายเสียหายให้กับโบราณสถานและโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นมรดก
ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า

**ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย เมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัยแล้ว ก่อให้เกิดประโยชน์
ดังนี้**

๑. ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการพัฒนา ส่งเสริมศักยภาพเป็นครุภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม
ท้องถิ่น เป็นสานสัมพันธ์ภายในชุมชนจากต้นทุนภายในชุมชนที่พึ่งพาตนเองด้านมรดก
วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยผู้สูงอายุได้มีบทบาทได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นผู้
ถ่ายทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ ประวัติศาสตร์ วิธีการดำเนินชีวิตของท้องถิ่น ไปยังเยาวชน
และบุคคลอื่น ๆ

๒. ช่วยแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุ โดยได้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็น
ประโยชน์ในการเป็นครุภูมิปัญญา ช่วยส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ ด้านอารมณ์จิตใจ สังคม

๗๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐)

สติปัญญา และด้านร่างกาย รู้สึกภาคภูมิใจได้รับการแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวัย โดยส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีขึ้น ช่วยลดระยะเวลาในการพึ่งผู้อื่นในอนาคตของผู้สูงอายุ

๓. ชุมชนเกิดการสร้างความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ เกิดกระแสการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืน

๔. หน่วยงานภาคีเครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ส่งผลให้เกิดความสงบสุขเป็นสังคมแห่งของการช่วยเหลือเกื้อกูล รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่

๕. คณะผู้วิจัยได้นำประสบการณ์ การทำโครงการวิจัยในพื้นที่และนำผลการวิจัยไปใช้สอน และเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ

๖. คณะผู้วิจัยและสถาบันการศึกษาได้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนโดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

๗. นักศึกษาได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติงานในชุมชนจากการเป็นผู้ช่วยวิจัย

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๘.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระยะที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔)**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑

คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัย **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ระยะที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)**แพร่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ๒๕๕๐.

